

M. L. Frager tarafından çizilen krokiye göre Férat'ın yaptığı Bâbiâli yangınına gösteren resim (Semavi Eyice arşivi)

bu yangının arkasından da derhal tamir edilmiştir. Sonuncu yangın 6 Şubat 1911'de yine orta kısımda çıkarak Şûrâ-yı Devlet ve Dahiliye Nezâreti daireleri yanmış, Sadâret Dairesi'nin ise bazı kısımları mahvolmuştur. Bu yangından sonra eskisine göre daha alçak ve çok daha basit mimarili olarak yapılan Bâbiâli binası Cumhuriyet devrinde İstanbul valiliği olmuştur. 1950'lerden itibaren binada değişiklikler yapılmış, bu arada eski çevre duvarı kaldırılmışsa da emniyet bakımından demir parmaklıkları bu duvarın yeniden yapılması 1985'te uygun görülmüştür. Bâbiâli'nin Sadâret Dairesi kanadı ile buradaki esas girişi ve önündeki çevre duvarının iyi bir fotoğrafı, İsveçli fotoğrafçı G. Berggren'in XIX. yüzyıl sonlarında çektiği resimler arasında bulunmaktadır. Eski Sadâret Dairesi'nin sofası ile toplantı salonu da restore edilmiştir. Mermer kaplı olan ana girişin gerek basamakları gerekse biçimi 1986-1987'de değiştirilmişse de alınlıktaki kitâbesi muhafaza edilmiştir. 1940'lardan sonra yeni bir adliye bina-

sinin inşası düşünüldüğünde bazıları eski Tomruk arsasını ileri sürmüşler, fakat bu görüş destek bulmamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Subhî, *Tarih*, s. 172-173; Vâsîf, *Tarih*, I, 66; Şânîzâde, *Tarih*, I, 146-339; Lutfî, *Tarih*, V, 138, 166, 227; VII, 69, 85; I. Melling, *Voyage Pittoresque de Constantinople et des Rives du Bosphore*, Paris 1819 (sondaki planlar); R. Walsh — Th. Allom, *Constantinople and the Scenery of the Seven Churches of Asia Minor*, London, ts., II, 67-71 (burada verilen bilginin Bâbiâli ile ilgisi yoktur, yalnız gravür değerlidir); *Arşiv Kılavuzu*, İstanbul 1938, I, 52; *Tanzimat I*, İstanbul 1940, sondaki resimler kısmı, I. resim; Mustafa Cezar, "Osmanlı Devrinde İstanbul Yapılarında Tahribat Yapan Yangınlar", *Türk Sanatı Tarihi Araştırma ve İncelemeleri*, İstanbul 1963, I, 356 (1740 yangını), 360 (1755 yangını), 367 (1808 yangını), 370 (1826 yangını), 376 (1878 yangını), 377 (1911 yangını); L. Wigh, *Fotografiska uyer fran Bosporon och Konstantinopel-Photographic Views of the Bosphorus and Constantinople*, Stockholm 1984, resim 60; Halûk Şehsuvaroğlu, *Asırlar Boyunca İstanbul*, İstanbul, ts., s. 181-184; Abdurrahman Şeref, "Bâbiâli Harikleri", *TOEM*, II (1327), s. 447-450; Tayyib Gökbilgin, "Bâbiâli", *İA*, II, 174-177; R. Ekrem Koçu, "Bâbiâli", *İst.A*, IV, 1746-1750, 1762-1765 (yangınlar); J. Deny, "Bâb-ı Âli", *EI*² (İng.), I, 836-837; *İstanbul Kültür ve Sanat Ansiklopedisi*, İstanbul 1982, II, 939-944.

SEMÂVİ EYİCE

BÂBİÂLİ BASKINI

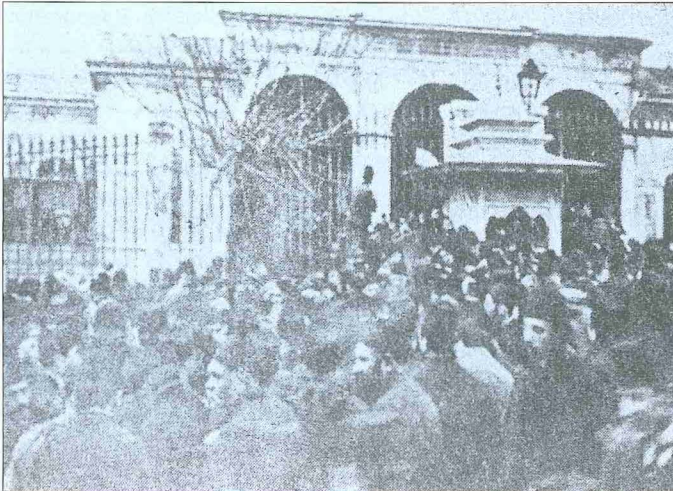
Balkan Harbi sırasında
İttihatçılar tarafından gerçekleştirilen
kanlı hükümet darbesi
(23 Ocak 1913).

II. Meşrutiyet'in ilânında rol oynayan İttihat ve Terakki Cemiyeti 31 Mart Vak'asında orduya dayanarak iktidarı ele geçirdikten sonra ülke yönetiminde tek söz sahibi parti durumuna geldi. İttihatçıların meclise dayalı bir dikta rejimi uy-

gulamaları ülkede hızla gelişen bir muhalefet cephesini de ortaya çıkardı. 1911 yılında Hürriyet ve İtilâf Fırkası kuruldu. Yoğun baskı altında yapılan ve sonradan "sopalı seçim" olarak ifade edilen 18 Ocak 1912 seçimlerini İttihatçılar kazandı. Bunun ardından İttihatçılar'ın partizanca tutumları daha da arttı. Arnavutluk'ta çıkan isyanı bastırmak üzere gönderilen asker arasında İttihatçılar'ın politikasını beğenmeyen muhalif subaylar, "Halâskârân" veya "Halâskâr Zâbitân" adını verdikleri bir grup kurup dağlara çıktılar. Bu grubun İstanbul'daki mensupları hükümete bir muhtıra vererek meclisin dağıtılmasını, Kâmil Paşa başkanlığında yeni bir hükümet kurulmasını, aksi halde yönetime el koyacaklarını bildirdiler. İttihatçılar buna boyun eğmek zorunda kaldılar ve 16 Temmuz 1912'de Said Paşa kabinesi yerine Gazi Ahmed Muhtar Paşa başkanlığında yeni bir hükümet kuruldu. "Büyük Kabin" veya "Baba-oğul Kabinesi" denilen yeni hükümetin İttihatçılar'ın çoğunlukta bulunduğu meclisten güven oyu alamaması üzerine sadrazamın isteğiyle padişah parlamentoyu feshetti.

8 Ekim 1912'de çıkan Balkan Harbi, siyasî görüş ayrılıkları dolayısıyla parçalanmış olan Osmanlı ordusunu hazırlıksız yakaladı. Birbiri arkasına alınan kötü sonuçlar Gazi Ahmed Muhtar Paşa hükümetini istifaya zorladı. Balkan devletlerinin Trakya'ya doğru ilerledikleri bir sırada Kâmil Paşa kabinesi kuruldu (29 Ekim 1912). Tekrar iktidarı ele geçirmek hırsı ile çırpınan ve savaşta meydana gelecek yenilgiyi hükümet değişikliği için kullanmayı amaçlayan İttihatçılar ordu içinde partizanca davranışlarda bulunmaktan çekinmediler. Halâskârân grubuna mensup olmayan subaylardan pek çoğunu elde ederek orduda bulunan eski taraftarlarını da siyasî faaliyetlere sevkettiler.

Bu sırada Bulgar ordusu Çatalca'ya dayanmış ve Balkan devletleriyle Londra'da yapılan görüşmeler Edirne ve Adalar yüzünden sonuçsuz kalmıştı. Büyük Avrupa devletleri 17 Ocak 1913'te Bâbiâli'ye verdikleri bir nota ile Edirne'nin Bulgaristan'a ve Adalar'ın da kendilerine bırakılmasını istediler. Tekliflerin görüşülmesi için Dolmabahçe Sarayı'nda iktidar ve muhalefetten ileri gelen devlet adamlarının katıldığı bir "şûrâ-yı umûmî" toplandı. Edirne için yeni bir çözüm şeklini teklif eden bir cevabî notanın yazılması kararlaştırıldı (22 Ocak 1913).

Baskın sırasında göstericilerin Bâbiâli binasına girişleri

Bu arada İttihatçılar uzun süredir tasarladıkları hükümet darbesini gerçekleştirmek için harekete geçtiler. Bir gün önce sarayda alınan kararları ve henüz büyük devletlere verilecek cevabî notanın hazırlanmadığını bildikleri halde halka Kâmil Paşa kabinesini Edirne'yi Bulgarlar'a terketmiş gibi göstererek yapacakları hükümet darbesine millî bir galeyana şekli vermek istediler. Elçilere verilecek cevabî notayı görüşmek üzere hükümetin Bâbîâlî'de toplandığı gün (23 Ocak 1913) Enver Bey, yanında Yâkub Cemil, Mümtaz, Mustafa Necib, Ömer Nâci gibi İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinden sekiz on kişi olduğu halde, partinin Nuruosmaniye Şeref sokağındaki merkezinden ata binerek Bâbîâlî'ye doğru yola çıktı. Talat Bey ise birkaç İttihatçı subay ile birlikte kıyafet değiştirerek daha önce Bâbîâlî'ye gitmişti. Enver Bey ve yanındakilere yol boyunca çoğunluğu çocuk olmak üzere halk da katıldı. Kalabalık ellerinde bayraklar olduğu halde tek bir getirerek Bâbîâlî'ye doğru ilerledi. Enver Bey ve yanındakiler dış sofaya vardıklarında sadâret yaveri Nâfiz Bey odasından fırladı ise de baskıncıların ateşi sonucu öldürüldü. Harbiye nâzırının yaveri Kıbrıslızaâde Tefvik Bey de aynı şekilde vuruldu. Tefvik Bey de ölmek üzere iken ateşlediği tabancasıyla İttihatçıların fedailerinden Mustafa Necib Bey'i öldürdü. Ortalığa dehşet salmak için sofanın büyük camlarına ateş edilerek camlar büyük gürültülerle yere indirildi. Gürültüyü duyan kabine üyelerinin her biri bir yere sığındı. Harbiye Nâzırı Nâzım Paşa ise ne olduğunu anlamak için dışarıya fırladı. Baskıncılar, bu sırada kapıyı bekleyen polis komiseri Celâl Bey'i de öldürerek iç sofaya girmişlerdi. Nâzım Paşa, İttihatçılara doğru ilerleyip yüksek sesle çıktığı bir sırada Yâkub Cemil tarafından şakağından vurularak öldürüldü.

Enver ve Talat beyler kapıyı hızla açarak sadrazamın odasına girdiler. Enver Bey sadrazama sert bir ifadeyle milletin kendisini istemediğini ve istifa etmesini bildirdi. Kâmil Paşa da hiçbir şey söylemeden bir kâğıt alarak asker tarafından gelen teklif üzerine istifaya mecbur kaldığını padişaha hitaben yazdı. Enver ve Talat beyler buna "ahali" kelimesini de ilâve ettirip "ahali ve asker tarafından" şekline sokturdular.

Enver Bey, yanına Mâbeyn Başkâtibi Ali Fuad Bey'i de alarak saraya gitti. Sultan Reşad, İttihatçıların teklif ettiği Mah-

mud Şevket Paşa'yı derhal sadrazam tayin etti. Mahmud Şevket Paşa, yanında Enver Bey ve Ali Fuad Bey olduğu halde gece otomobille Bâbîâlî'ye geldiği zaman, sadârete tayin edildiğini bildiren fermanı okuyacak kimse bulunmadığı için bu işi bizzat kendisi yapmak zorunda kaldı. Bir taraftan da Cemal Bey (Paşa) İstanbul muhafızlığını, Azmi Bey polis müdürlüğünü ve Enver Bey'in amcası Halil Bey merkez kumandanlığını ele geçirerek etrafa gerekli emirleri vermeye başladılar. Talat Bey Dahiliye nâzırı vekili unvanını kullanarak vilâyetlere iktidar değişikliğini bildiren telgraflar çekti. Bu telgraflarda Kâmil Paşa hükümetinin Edirne vilâyetini tamamen ve Adalar'ı kısmen düşmana bırakmaya karar verdiği ve bu kararını gayri mesul bir meclise tasdik ettirdiği ve bu sebeple millî galeyana sonunda devrildiği bildiriliyordu.

Yeni hükümetin ilk icraatı, Ali Kemal ve Rıza Nur gibi muhalifleri tevkif etmek oldu. Eski kabine üyelerinden Sadrazam Kâmil Paşa, Şeyhülislâm Cemâleddin Efendi, Maliye Nâzırı Abdurrahman Bey ve Dahiliye Nâzırı Reşid Bey memleketi terke mecbur edildiler. Gazi Ahmed Muhtar Paşa ve Kâmil Paşa hükümetleri aleyhinde, savaşa girmek ve savaşı kötü yönetmek iddiasıyla tahkikat açıldı. Edirne'yi kurtarmak propagandasını yaparak işe başlayan yeni hükümet, Kâmil Paşa kabinesinin bir hayli yumuşattığı barış şartlarından daha ağırılarını kabul etmek zorunda kaldı. Uğrunda hükümet darbesi yaptığı Edirne'yi 30 Mayıs 1913 tarihli Londra Antlaşması'yla Bulgaristan'a terketti.

Bâbîâlî baskınıyla iktidarı ele geçiren İttihat ve Terakki, I. Dünya Savaşı mağlûbiyetine kadar muhalefeti sindirerek ülkeyi tek partili bir rejimle yönetti (bk. İTTİHAT ve TERAKKİ CEMİYETİ).

BİBLİYOGRAFYA :

Bayur, *Türk İnkılâbı Tarihi*, II/1, s. 248-261; II/2, s. 254-271; II/4, s. 252-293; Danişmend, *Kronoloji*, IV, 397-401; Ali Fuat Türk geldi, *Görüş İhtikallerim*, Ankara 1984, s. 77-83; Midhat Sertoğlu, *Mufassal Osmanlı Tarihi*, İstanbul 1963, VI, 3500-3511; Şevket Süreyya Aydemir, *Enver Paşa*, İstanbul 1971, II, 374-400; Cemâl Paşa, *Hâtıralar*, İstanbul 1977, s. 6-7, 11-17, 31-36, 38-53; Tahsin Uzer, *Makedonya'da Eşkıyalık Tarihi ve Son Osmanlı Yönetimi*, Ankara 1979, s. 314, 320, 323, 326; Fethi Okyar, *Üç Devir'de Bir Adam* (nşr. Cemal Kutay), İstanbul 1980, s. 147, 150, 182-184, 202; Tanık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, İstanbul 1984, I, 6-8, 13, 26, 122-123, 126, 270-271, 277, 333, 338, 345, 375, 560.

CEVDET KÜÇÜK

BABINGER, Franz

(1891-1967)

Alman tarihçi ve şarkiyatçısı.

Almanya'nın Weiden şehrinde doğdu. Yüksek öğrenimini Münih Ludwig-Maximilian Üniversitesi'nde yaptı ve 1914 yılında Felsefe Fakültesi'nde takdim ettiği *Gottlieb Siegfried Bayer (1694-1738), Ein Beitrag zur Geschichte der Morgenländischen Studien im 18. Jahrhundert* (Gottlieb Siegfried Bayer (1694-1738), XVIII. yüzyılda Doğu araştırmalarına bir katkı) München 1915; adlı teziyle doktor oldu. Birkaç ay sonra başlayan I. Dünya Savaşı'na topçu yedek subayı olarak katıldı. 1915 yılında Türkiye'deki Alman karargâhında görevlendirildi, İstanbul'a geldi ve bir süre Çanakkale savaşlarında bulundu. Buradan savaşa ilgili olarak gönderdiği yazıları *Frankfurter Zeitung* gazetesinde yayımlandı. Kendisi Çanakkale'de Miralay Mustafa Kemal'le tanıştığını ve irtibat subayı olarak görevlendirildiğini ifade ederse de rütbesi asteğmen veya teğmen olan bir gencin Mustafa Kemal'e ne kadar yaklaşmış olduğu bilinmemektedir. Savaşın sonlarına doğru, Şam'da yayımlanmakta olan *Armée-Zeitung Jildirim*'de de birkaç yazısı çıktı. Savaşın sona ermesinden sonra Almanya'da başlayan karışıklıklarda, Münih'te düzenlenen gönüllü alayında âsilere karşı çarpışan Babinger 1920'lerden itibaren kendini tamamen akademik çalışmalara verdi. *Scheich Bedr ed-Din, der Sohn des Richters von Simaw* (Simavna kadısının oğlu Şeyh Bedredin) adlı teziyle 1921 yılında Berlin Friedrich - Wilhelms Üniversitesi'nde doçent oldu. Bir süre Prusya maarif nâzırlığı yapmış olan o yılların ünlü şarkiyatçısı C. H. Becker'in yardımlarıyla 1924 yılında profesörlüğe yükseldi. Bu üniversitede kaldığı 1921-1934 yılları arasında yoğun bir çalışma içine girerek birçok kitap ve makale yayımladı. 1934'te öğrenilemeyen bir sebepten, fakat muhtemelen Naziler'in baskısı yüzünden ve Rumen tarihçisi Nicolae Iorga'nın daveti üzerine Romanya'ya gidip Bükreş ve Yaş üniversitelerinde öğretim üyesi olarak çalıştı.

II. Dünya Savaşı'nın sonlarında Almanya'ya döndü. 1948 yılında Münih Ludwig-Maximilian Üniversitesi Felsefe Fakültesi'nin Yakındoğu Tarih ve Medeniyeti ve Türkoloji Kürsüsü'nün başına geçen Babinger, burada aynı adla bir enstitü kur-